Meetnet Vleermuis Wintertellingen

Het Meetnet Vleermuis Wintertellingen is het langst lopende monitoringsmeetnet voor zoogdieren in Nederland. Jaar na jaar kruipen tellers midden in de winter in donkere, vochtige en klamme ruimtes om de aanwezige overwinterende vleermuizen te tellen. Daarbij worden jaarlijks inmiddels meer dan 15.000 individuen geteld! Een indrukwekkend aantal. Nog leuker om te constateren is de aldoor stijgende trend. Over de jaren heen nemen de aantallen getelde vleermuizen toe. Soms is er een kleine terugval, maar in het algemeen kan geconstateerd worden dat de meeste vleermuizen jaar in, jaar uit in aantal toenemen. Dat is reden om positief te zijn, maar er zijn ook kanttekeningen te plaatsen.

Breder gebruik van gegevens

Het meetnet levert vooral landelijke trends. Bij het beter bestuderen van specifieke regio's of bepaalde typen verblijven, is te constateren dat de trend 'slechts' stabiel is of dat de aantallen (denk aan de baardvleermuizen in de aardappelkelder in Drenthe) zelfs afnemen. Het is erg lastig om de exacte oorzaken van de achteruitgang of stabilisatie te achterhalen. Het kan te maken hebben met onnatuurlijke oorzaken als menselijke verstoring, maar ook met het klimaat. Uit onderzoek van Anne-Jifke Haarsma lijkt bijvoorbeeld naar voren te komen dat de meervleermuis steeds noordelijker overwintert in West-Europa. In het zuiden wordt daardoor een achteruitgang geconstateerd, terwijl in het noorden een toename wordt gevonden. Het is de uitdaging om de komende jaren de puzzelstukjes bij elkaar te leggen en daarbij (veel) verder te kijken dan de landsgrenzen. De onlangs gepubliceerd 'European Bat Indicator' (rapport te vinden op http://www.eea.europa.eu/publications/european-bat-population-trends-2013) is een mooi voorbeeld van het combineren van gegevens uit verschillende landen om op basis van die kennis en informatie trends te gaan berekenen. Het Bureau van de Zoogdiervereniging zal zich de komende jaren actief inzetten om een breder gebruik van de gegevens te stimuleren. Ook alle tellers en waarnemers zijn van harte uitgenodigd om daar een bijdrage aan te leveren. Heb je een goed idee of doe je een mooie (eigen) onderzoek, laat het weten. Publiceer daar over in de Telganger, de VLEN Nieuwsbrief of op Facebook en deel je resultaten!

Kwakkelwinter

De winter van 2013-2014 was heel apart, waarbij de herfst langdurig aanhield en vrijwel geruisloos weer overging in het voorjaar. Van een echte winter is nauwelijks sprake geweest. Het is te verwachten dat de vleermuizen daar ook op gereageerd zullen hebben. Globaal gezien lijken de aantallen de afgelopen winter inderdaad wat lager te zijn geweest.

In 2013: 16.685 exemplaren, tegen 15.041 exemplaren in 2014. Mogelijk heeft een deel van de vleermuizen op andere plekken overwinterd en was er geen noodzaak om de 'traditionele' winterverblijven op te zoeken. Tegelijkertijd is er altijd een (kleine) achterstand in het aanleveren van data, dus wellicht zullen de aantallen uiteindelijk nog wat hoger uitvallen. Het is dan ook beter en eerlijker om naar de indexen te kijken. De indexen houden rekening met ontbrekende gegevens, waardoor de indexen een beter beeld geven van de voor- of achteruitgang.

Aantal of index?

Een goed voorbeeld van 'elkaar tegensprekende resultaten' is de vale vleermuis. In 2014 werden voor het eerst sinds jaren weer flinke aantallen geteld (39 ex.!), doordat een aantal mergelgroeves weer toegangkelijk waren. De tellingen konden daardoor weer eens echt fysiek plaats vinden. Tegelijkertijd, laat de index een (kleine) terugval zien. Puur op basis van het aantal zou gesteld kunnen worden dat de soort in 2014 toegenomen is, de index laat een veel genuanceerder beeld zien. Nota bene, zelfs de index zegt niet alles. Het geeft puur de trend van de aantallen overwinterende (vale) vleermuizen in getelde winterobjecten in Nederland. Het geeft geen informatie over bijvoorbeeld de grootte van de zomerpopulatie en bovendien hebben we nauwelijks informatie over de herkomst van 'onze' individuen. Kortom, voldoende (onderzoeks)wensen voor de komende jaren.

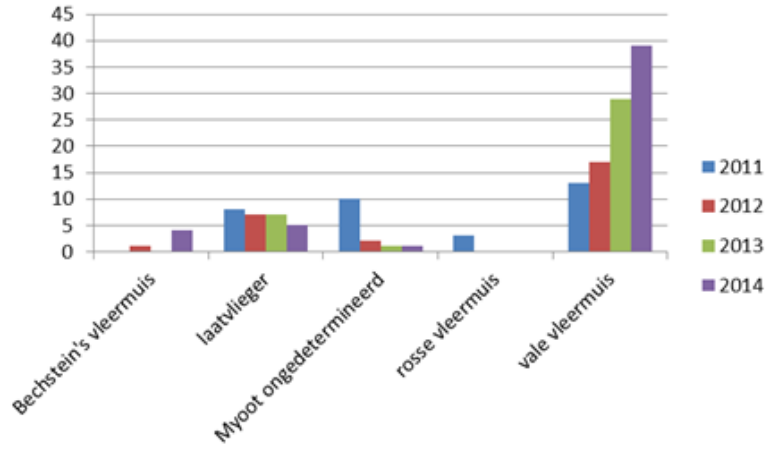

Figuur 1: Aantallen individuen (géén index) van 'zeldzaam getelde' soorten in winterverblijven (minder dan 50 getelde individuen).

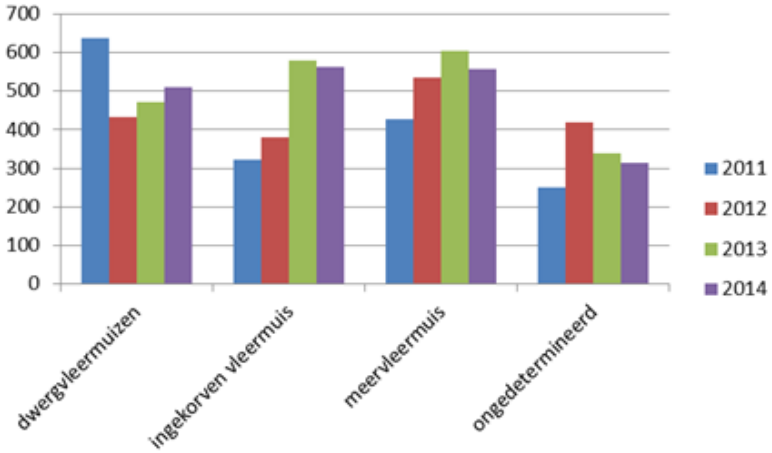

Figuur 2: Aantallen individuen (geen index) van de 'schaarse getelde' soorten in winterverblijven (minder dan 700 getelde individuen).

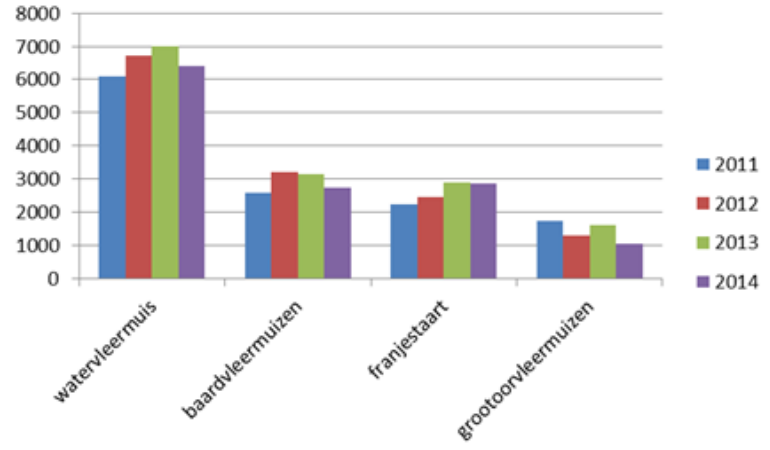

Figuur 3: Aantallen individuen (geen index) van de 'regelmatige getelde' soorten in winterverblijven (minimaal 1000 getelde individuen).

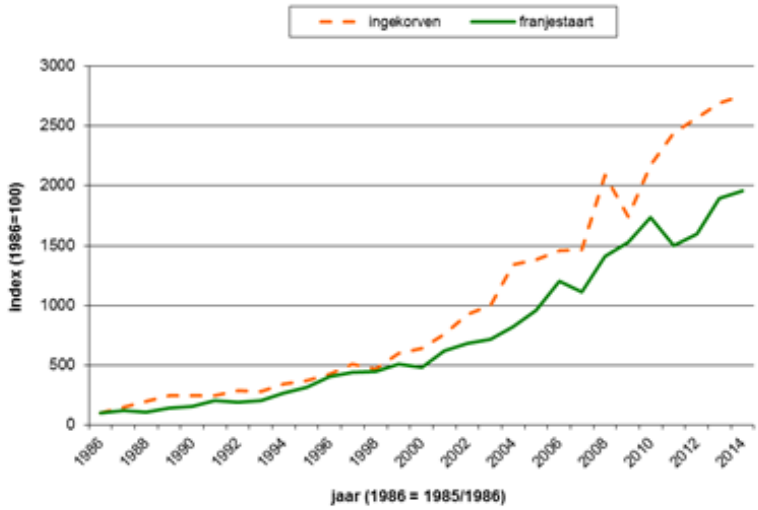

Figuur 4: Index ontwikkeling van de ingekorven vleermuis en de franjestaart in de periode 1986-2014.

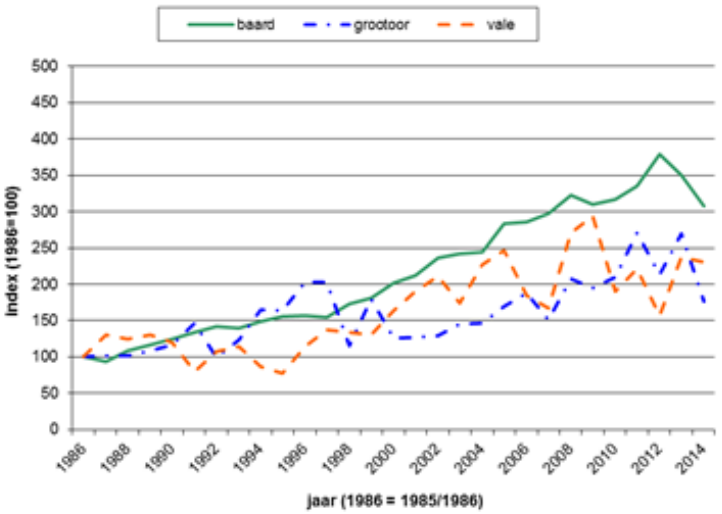

Figuur 5: Index ontwikkeling van de baardvleermuis (M. mystacinus en M. brandtii), gewone grootoorvleermuis en de vale vleermuis in de periode 1986-2014.

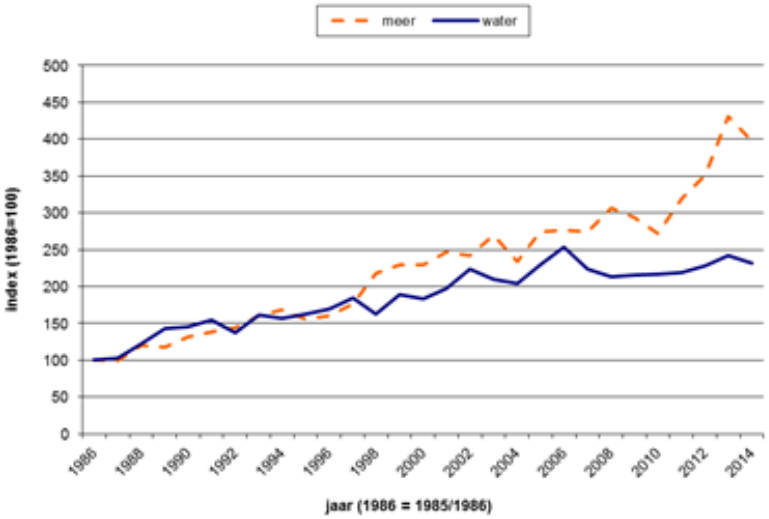

Figuur 6: Index ontwikkeling van de meervleermuis en de watervleermuis in de periode 1986-2014.

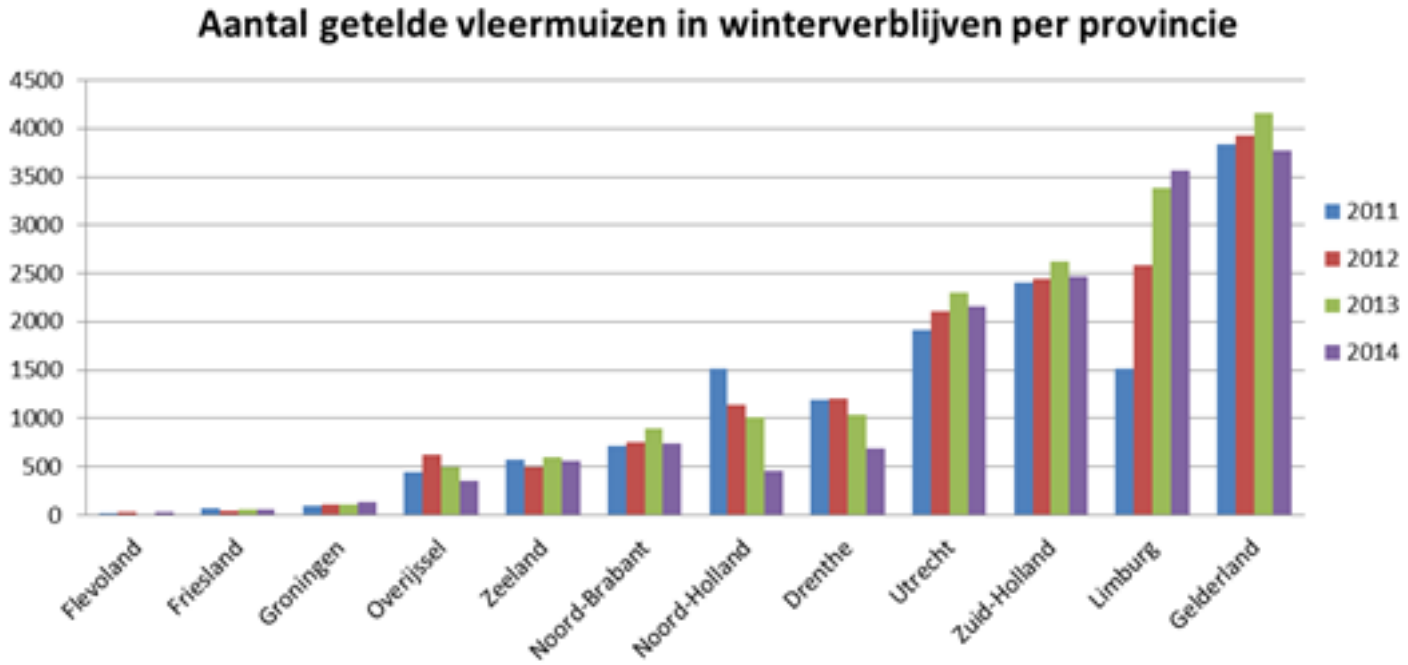

Figuur 7: Aantallen getelde vleermuizen per provincie in de periode 1986-2014.

Aantallen per provincie

Traditiegetrouw worden in de Telganger ook altijd de aantallen getelde vleermuizen per provincie weergegeven. In figuur 7 is het totaaloverzicht te vinden. Afgelopen winter 2013-2014 was de provincie Gelderland wederom de koploper, maar de (kleinere) aantallen in de andere provincies zijn eveneens van groot belang voor het meetnet. Vermeldingswaardig is dat in Flevoland tegenwoordig jaarlijks zo'n 30 dieren worden geteld. Wie weet zijn er nog wel meer verblijven te vinden, denk bijvoorbeeld eens aan kieren in viaducten, duikers of andere 'onverwachte' plekjes.

Ongewenste verstoring

Tenslotte nog een laatste oproep. Het afgelopen seizoen is gebleken dat sommige winterverblijven voor vleermuizen meerdere malen per winter worden betreden. Dat kan zijn doordat tellers meerdere telrondes houden, voor onderzoeksdoeleinden, voor educatie doeleinden, ten behoeve van rondleidingen of wat dan ook. Wees je ervan bewust dat extra bezoeken betekent dat er extra verstoring optreedt en dat je daarmee de tellingen beïnvloedt (als het extra bezoeken buiten de telperiode zijn) en dat je daarmee de vleermuizen schaadt. Wees daarom altijd

zeer terughoudend met extra bezoeken en regel een (extra) flora- en fauna-wet ontheffing voor als de extra bezoeken toch noodzakelijk worden geacht. Op het proco-overleg (het provinciaal coördinatoren overleg) zal meer aandacht worden besteedt aan de gevolgen van extra tellingen en de invloed op de getelde aantallen en de vleermuizen zelf.

We wensen jullie een uitstekend tel-seizoen en zien de resultaten graag vanaf 16 februari 2015 binnenstromen, op papier, per mail of op welke andere wijze dan ook, maar graag wel op tijd. Hoe eerder de gegevens binnen zijn, hoe sneller de team-leden er mee aan de slag kunnen. Wacht dus niet te lang met opsturen en doe deze 'vervelende administratie' direct na het tellen. Jullie blij, wij blij.

Tom van der Meij (CBS) en Maurice La Haye,
Landelijk coördinator Meetnet Vleermuis
Wintertellingen